

3. Élet a Bakony szívében

A program résztvevői a Magas-Bakony erdeiben gazdálkodó Bakonybéli Erdészet jellegzetes helyszíneit tekinthetik meg. Kellemes erdei séta közben – előadások segítségével – megismerhetik a környék jellegzetességeit, történeti, gazdálkodási és spirituális aspektusait.

1. kép Bakonybéli látkép

Bakonybél neve összeforrott a magyar történelemmel. Bár az őstörténeti korokból előkerült gazdag leletanyag is bizonyítja, hogy a Magas-Bakony már évezredek óta sűrűn lakott volt, írásos története igazán csak az államalapítás korától lelhető fel.

Koppány vezér leverése után – feltételezhetően a mai Sóly község közelében zajlott a döntő ütközet – lázadó seregének maradékai a Bakony rengetegébe menekültek. Manapság is számos megnevezés őrzi pogány áldozati helyeik emlékét, pl. Oltár-kő, Hegyes-kő, Odvas-kő.

Bakonybél első írásos említése a Szent István által alapított bencés monostor oklevelében fordul elő. A történelem viharait átélte településre a törökdúlás után 1723-ban a Felvidékről származó apát főleg katolikus tót telepeseket hozott, akik jól értettek az erdőműveléshez, famegmunkáláshoz, valamint a mész- és szénégetéshez. Az 1770-es években német ajkú családokat is telepítettek ide. A falu mezőgazdasági termelésre kevésbé alkalmas, elzárt fekvéséből és a környék jellegzetességének számító, zárt erdőségeinek köszönhetően nagyrészt már a 18. század elejétől erdőgazdálkodásáról és a faművességről volt híres.

2. kép Bakonybélben készült faszerszámok

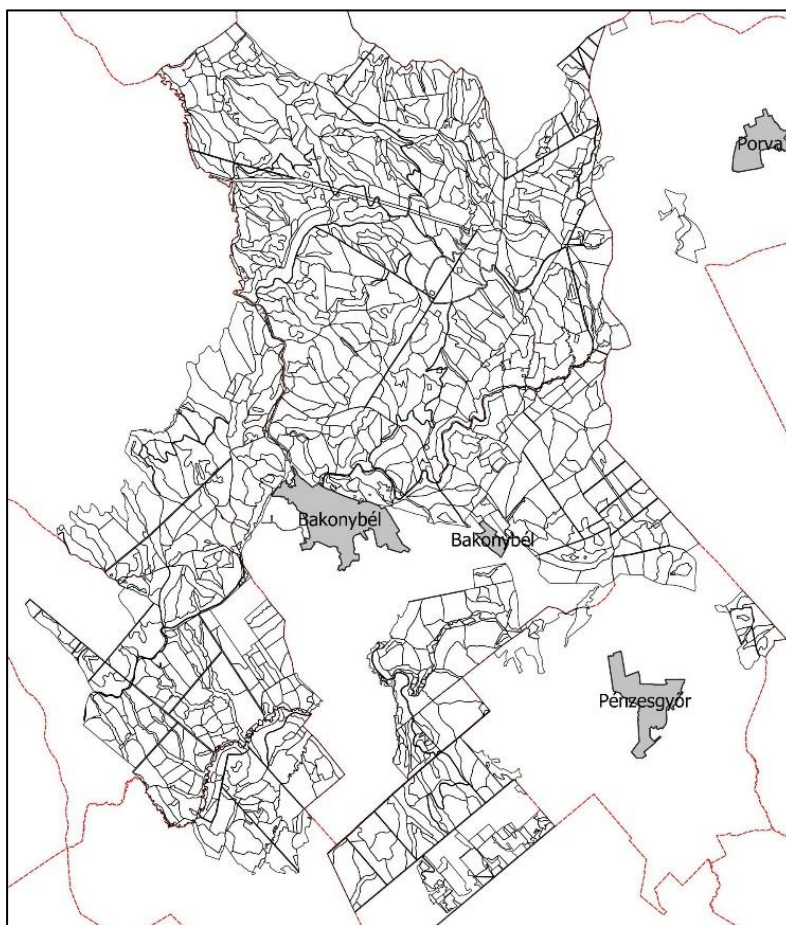
A Bakonybéli Erdészet területe a Dunántúli középhegység tájsoporton belül a Magas-Bakony erdőgazdasági tájba tartozik. A terület természetföldrajzi beosztását tekintve az Észak- vagy Öreg-Bakony része, a Bakony egyik legjellegzetesebb geomorfológiai körzete. Átlagos tengerszint feletti magassága 450 m.

Domborzati viszonyait tekintve a Magas-Bakony változatos felszínének azon része, amit a Gerence-patak – mint fő vízgyűjtő – és annak mellékvizei völgyeikkel feldaraboltak. Az erdészet területén található a hegység legmagasabb pontja, a Kőrös hegy (704 m), de a Somhegy (650 m) sem sokkal marad el tőle.

Az erdészet területe a Bakonyerdő Zrt. legcsapadékosabb része. 2010-ben mérték a Kőrös-hegyen az eddigi legmagasabb évi csapadékmennyiséget, 1041 mm-t. Az erdészet jelenlegi területének legnagyobb részén a gróf Esterházy család ugodi hitbizománya gazdálkodott, de meghatározó volt még a Pannonhalmi Főapátság fennhatósága is. A kisparaszti gazdálkodás főleg a szentgáli községhatárban volt jellemző. A XIX. sz. végéig a szűkös mezőgazdasági terület miatt általános volt az erdei legeltetés és a makkoltatás, aminek negatív következményei máig érzékelhetők.

A II. világháborút követő államosítás és a kárpótlás közötti időszakban több szervezeti változáson esett át az erdészet, azonban gazdálkodási feltételei keveset változtak. A kárpótlás mintegy 450 ha-ral csökkentette az erdőterületeket. A következő jelentős területi változás 2009-ben történt, amikor az Ugodi Erdészet megszűntével 1536,6 ha erdőterületet csatoltak Bakonybélhez.

Jelenleg az erdészet kezelésében levő összes terület 6912 ha, ebből az erdő 6455 ha. Erdőterületei 9 községhatárban találhatóak (Hárskút, Pénzesgyőr, Porva, Szentgál, Bakonyjókó-Iharkút, Bakonybél, Bakonyszücs, Fenyőfő, Ugod), ennek ellenére erdei többé-kevésbé egy tömbben helyezkednek el.

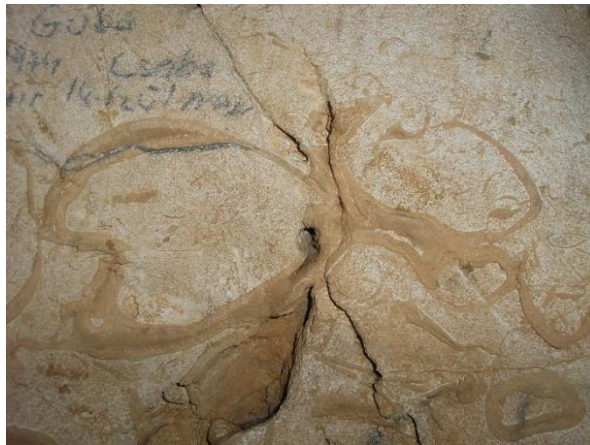
3. kép A Bakonybéli Erdészet területe

A terepi program első felében az Elevenfőrtés bükkösében a terület geológiai, természetvédelmi és erdőgazdálkodási értékeivel, jellegzetességeivel ismerkedhetnek meg a résztvevők.

A Magas-Bakony felépítésében – hasonlóan az alpi rendszerben képződött más hegyekhez – elsősorban üledékes kőzeteket, közöttük leginkább az ősi óceán (Tethys) környezetében képződött dolomit és mészkő rétegeket találunk.

A Dunántúli-középhegység a Déli-Alpokból kiszakadt, s eredeti helyétől lassan 500-600 km-t ÉK felé tolódott, mai helyére kb. 7 millió éve került kéreglemez-töredékhez tartozik.

Sziklafalak, kővek, szurdokvölgyek, források és barlangok tárják fel a földtörténeti idők eseményeit, ezek képződésének idejét gyakran a bennük észlelhető ősmaradványok jelzik.

4. kép *Megalodus* ősmaradványok

5. kép A Futó-macskás barlang bejárata

A 2000-es évek végétől születő erdőtervek már tükrözték azon elképzeléseket, hogy a középkorú (50-90 éves) bükkösöket, elegyes bükkösöket előbb átalakító üzemmódban, később a törvényi változásokat követően örökerdő üzemmódban kell kezelni. Napjainkra mintegy 1200 ha, az erdészet területének 17%-a örökerdő üzemmódban kezelendő, további 630 ha, azaz 9% FANE, tehát az erdészet közel ¼-e már nem vágásos üzemmódban van.

Az örökerdő üzemmódban kezelt erdőkben javafás módszer alkalmazása folyik. A néhány éve itt járt thüringiai erdészekről látott módszer alapján kerül sor a javafák jelölésére, amelyek nevelésekor a célátmérő elérése a fő szempont.

A jelentősebb természeti, termőhelyi értékeket kíméleti területek védik, a „természeti lépőköveket” biotópfák biztosítják.

6. kép Biotópfák

7. kép Tölgy felújítás a Szépalmai tömbben

A második programrészben Kis-Szépalmatól a Szilfa-sarokig tartó, kellemes erdei sétán mutatkoznak be az erdészet jellegzetességei.

A helyszín mondanivalója a 20. század elejére nyúlik vissza, a k. k. priv. Südbahn-Gesellschaft / cs. kir. szab. Déli Vaspályatársaság megalakulásáig. A déli vasúthálózat megépülésével a távolabbi vidékek erdőgazdálkodása számára is elérhetővé vált a szlavón tölgy szaporítóanyag, mely a Kis-Szépalmai tölgyes tömb erdeinek alapját képezte. Egy 1900-ban a helyszínen rendezett egyetemi tanulmányút beszámolója, az akkor tett szakmai észrevételek és azok mai aktualitása teszi színessé az erdészettörténeti beszámolót.

Több erdőrészleten keresztül követhető nyomon a magasbakonyi klímában furcsának tűnő szlavón tölgyesek kezelési módszereinek kialakulása, a jelenlévők megismerhetik a tölgygazdálkodás jelenlegi helyzetét és jövőképét.

A Bakonybéli Erdészet tölgyesei pár kivételtől eltekintve kocsányos tölgyesek. A Kis-Szépalmai tölgyes tömb állományaiban nagy elegyaránnyal van jelen a szlavón tölgy, makktermés nélkül.

A tömbben a 2000-es évek száradásai után kezdődtek meg a véghasználatok. Eleinte egészségügyi jellegű véghasználatok érintették a száradás erélyének megfelelően az egyes részleteket, ennek következtében változó záródású részterületek alakultak ki, véletlenszerű elhelyezkedésben.

A Magas-Bakonyban tölgy felújításokra (üzemi méretekben) a Laposoki tömbön kívül nem volt példa. Az első próbálkozások csemetével történő mesterséges felújítások voltak, változó sikerrel. Az eddigi tapasztalatok szerint kizárólag makkvetéses technológiák a célravezetők.

A séta utolsó előtti állomásán, a Szilfa-sarokban a Bakony régészeti emlékei mutatkoznak be. Régész szakember segítségével nyerhetünk betekintést az időszámításunk előtti időkbe, a halomsíros kultúra máig fennmaradt emlékein keresztül.

A jelenlegi ismeretek szerint a Krisztus születése előtti XV. század körül nagyarányú népvándorlás indult meg a mai Cseh-medence és Ausztria felől, s egy mind nyelvén, mind népi hovatartozásában ismeretlen népcsoport hatolt be a Dunántúlra. Minthogy hegyes-erdős vidékről jöttek, tömegesen szállták meg az eddig lakatlan Magas-Bakony erdőségekké borított hegyes tájait. Állattenyésztő életformájuknak is ez a vidék felelt meg legjobban. Tekintve, hogy népi hovatartozásuk és nyelvük ismeretlen (talán az illír népcsoporthoz tartoztak?), a történelem-tudomány temetkezési szokásaik alapján halomsíros kultúrának nevezte el ezt a népcsoportot. Ilon Gábor régész az egyik legjelentősebb lelőhelyen lévő halomsírmézőn feltárt egyik halomsírról írta: „8–18 méter átmérőjű és átlag fél méter magas, földből és kötörmelékéből álló halom alól előkerült a 10-30 centiméter vastag faszenes máglyamaradvány, mely alatt vörösre égett a talaj a holttestet hajdan elemésztő máglya tüzetől. Ezen a vörösre égett talajon és a máglyamaradványok között voltak a sírmellékletek 100–110 centiméteres mélységben.

8. kép Halomsírméző

A föld felszínén elégetett halott csonttöredékei fölött edénytöredékek heverték, valamint itt kerültek elő a máglyatűzben eldeformálódott bronztárgyak: karperecek, tűk, karikák, tör- és lándzsacsúcs maradványok, üveggyöngyök.”

A halomsírok az erdő védett történeti emlékei, ezért különleges erdőkezelési eljárásokat igényelnek.

9. kép Lucfenyő szerkezetátalakítás a Szilfa-sarokban

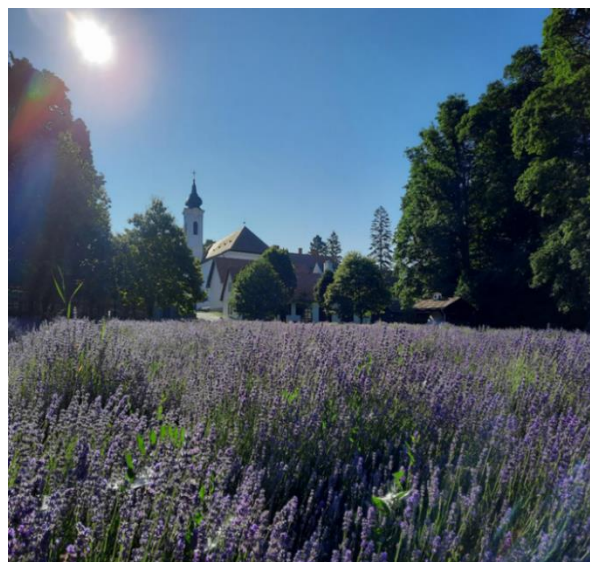
A forrásokban bővelkedő, hegyvidéki klíma uralta területen az 1960-70-es években előszeretettel alkalmazták a lucfenyőt. A Szilfa-sarok környéke bővelkedett a különböző korosztályú, elegyetlen lucfenyő állományokban. A 2000-es évek elejének száraz időjárása hozta el a „fenyő korszak” végét, a mintegy 80 hektárnyi lucfenyő tömb pusztulását először 5-10%-os erélyű egészségügyi termelésekkel próbálták megállítani, ám ez a megoldás nem volt célravezető. A hiábavaló próbálkozások után, 2010-től kezdve nagy területű, ütemezett szerkezetátalakítások zajlottak, a fenyő állományok helyét makkvetéses technológiával végzett tölgy felújítások vették át. A fakitermelési munkák során mintegy 16.000 m³, nagyrészt értécsökkent faanyagot termelt le az erdészet.

A szakmai programrészt követően Bakonybélben spirituális élményekkel gazdagodhatnak a résztvevők; a nap második felében az 1000 éves múltra visszatekintő Bakonybéli Monostor vendégszeretét élvezhetik.

1018-ban Szent István király alapított monostort Szent Günther szerzetes javaslatára a Bakony kies völgyében, a mai Bakonybél környékén. E területen remetéskedett Imre herceg tanítása után Szent Gellért is.

A középkori templom formájáról, méretéről semmit nem tudunk, azt csak néhány oklevél említi. A monostor azonban fontos kulturális és közigazgatási központ lett.

A ma is álló templom alapkövét 1750-ben rakták le, felszentelésére 1754-ben került sor, melyet Sajghó Benedek pannonthalmi főapát végzett nagyobb papi segédlettel. A templom teteje, a monostor és a falu 130 háza azonban 1780 július 30-án, egy vasárnapi napon keletkezett tűzvészben (egyesek szerint szándékos gyújtogatás következtében) teljesen leégett, majd a tető nélküli templomot – a falakat és a boltozatot – egy roppant zápor augusztus 21-én teljesen eláztatta, az épület életveszélyessé vált. A felújítási munkálatokkal csak 1782 novemberében lettek kész. Az épület külső formája – melyet az 1758-ban készült oltárképen megörökítettek – az évszázadok folyamán nem sokat változott.

10. kép A Bakonybéli Bencés Monostor

Az épület belső kialakítása meglehetősen egyszerű. Legfőbb dísz a Polinger (Pohlinger) Ignác pápai festő által 1758-ra elkészült főoltár. A kompozíció három részre osztott. A kép alján az alapító Szent István és Boldog Gizella királyné térdel, kezükkel a béli monostor és a templom épületére mutatnak. A középső mezőben, a felhőkön Szent Maurícusz, a templom védőszentje áll dárdával és

zászlóval a kezében, mögötte katonái, vértanútársai sorakoznak. Az oltár legfelső részében Szűz Máriának a mennyek királynéjává koronázását látjuk. Az oltárkép két oldalán Szent László király és Szent Imre herceg szobra áll, az oszlop talapzatán pedig a négy evangélista ül. A főhajó két oldalán egy-egy mellékoltár épült. Tőle balra a Mária-oltár, melynek festményén Szűz Mária látható, amint lábával a bűnt jelképező kígyó fejére tapos. A másik oldalon a rendalapító Nursiai Szent Benedek alakja áll, kezében tartva a rend szabályzatát, a Regulát. A hajó jobboldali falán függő festmény Krepp Frigyes, győri festő műve. Azt a jelenetet ábrázolja, amikor István király és Gizella királyné Szent Gellétre bízta Imre herceg nevelését. A hajó bal oldali falának utolsó képe a leghíresebb, id. Dorfmeister István alkotása 1779-ből. A Szent Család Jeruzsálemből Názáretbe való visszatérését ábrázolja.

A jelenleg a Pannonhalmi Bencés Főapátság alárendeltségébe tartozó szerzetesi közösség segítségével az érdeklődők betekintést nyerhetnek a szerzetesi élet mindennapjaiba. Vezetett séta során csodálhatják meg a barokk templomot, a történeti kertet és a kézműves műhelyeket, filmvetítés során ismerkedhetnek a Szent Maurícius Monostor történetével, a közelmúltban elvégzett régészeti feltárások eredményeivel, melyek nemcsak a monostor, de egész Bakonybél történelmébe engednek betekintést.

Képek: Kovács Attila
Fellner Zoltán